

retskrivning sb., -en, -er, i

sms. retskrivnings-, fx ret-

skrivningssystem.

Dansk
Sprognævn

retslig (el. retlig) adj., -t.

retslæge sb., -n, -r.

retslæge sb., -t, ret-

lægeråd, bf. pl. -ene.

retslærd adj., -t, -d

retsløs adj., -t.

Dansk sprogs status

2012

Som opfølgning på de sprogpoltiske rapporter *Sprog på spil* (2003) og *Sprog til tiden* (2008) og Sprognævnets sprogpoltiske notater fra 2003 og 2007 udsender Dansk Sprognævn nu et notat om dansk sprogs status 2012.

Notatet beskriver udviklingen i brugen af dansk i de sidste 4 år med særlig fokus på

- dansk som undervisningssprog fra 0. klasse til ph.d.-niveau,
- dansk sprogs forhold til den nationale strategi for fremmedsprog,
- dansk i EU og i den offentlige forvaltning,
- dansk sprogteknologi.

Sprognævnet konkluderer at presset på dansk sprog fortsat øges idet der bliver mindre og mindre tid og plads til dansk. Lovgiverne bør derfor overveje nøje hvordan de sikrer at dansk som modersmål ikke svækkes, hvis de beslutter at fremme brugen af engelsk især i uddannelsessystemet.

Notatet bygger bl.a. på de seneste evalueringer fra Evalueringsinstituttet samt på 3 aktuelle europæiske undersøgelser af sprogpoltiske forhold og sprogpoltiske praksisser i de europæiske lande. Ved siden af en lang række anbefalinger og et katalog over mulige virkemidler indeholder notatet en introduktion til grundbegreberne i den sprogpoltiske debat og en gennemgang af hvordan sprogpoltiske forhold reguleres i Danmark og i andre lande.

Notatet er tænkt som et inspirations- og referencedokument for politikere og andre som deltager i den aktuelle sprogdebat.

Notatet anbefaler overordnet

- At lovgivning og strategiske tiltag der involverer sproglige forhold, samordnes så de ikke modarbejder hinanden.
- At der regelmæssigt følges op på dansk sprogs status, fx ved at en statusrapport forelægges regeringen og/eller folketinget med passende intervaller.

Notatet har været behandlet i Dansk Sprognævns forsknings- og informationsinstitut og i Sprognævnets repræsentantskab og er godkendt på et bestyrelsesmøde den 29.5.2012.

Dansk Sprognævn

H.C. Andersens Boulevard 2 · DK-1553 København V

Telefon: +45 33 74 74 00 · Fax: +45 33 74 74 20

Spørgetelefon.: +45 33 74 74 74

mandag-torsdag 10-12 og 13-15

www.dsn.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

Sprogpolitisk status	4
Sprognævnets anbefalinger	6
1. Dansk som undervisningssprog i grundskolen og ungdomsuddannelserne	7
2. Dansk som undervisningssprog på de videregående uddannelser	10
3. Dansk i forhold til undervisningen i andre sprog	12
4. Dansk i EU	13
5. Dansk i det offentlige	14
6. Behovet for dansk sprogteknologi	15
Sammenfatning	17
Bilag	19
Bilag 1 · Begrebsafklaring	19
Bilag 2 · Eksempler på lovmæssig regulering af sproglige forhold i andre lande	20
Bilag 3 · Eksempler på lovmæssig regulering af sprog i Danmark	22
Bilag 4 · Virkemidler	23
Lovgivning	23
Oplysning	24
Incitamenter	24
Redskaber	25
Litteraturhenvisninger	27

SPROGPOLITISK STATUS

I 2003 og 2007 nedsatte den daværende regering to sprogudvalg som hver især afsluttede deres arbejde med en rapport (*Sprog på spil* (2003), *Sprog til tiden* (2008)) og en række anbefalinger. Rapporterne kunne ikke anbefale en egentlig sproglov, men pegede entydigt på behovet for at styrke dansk i uddannelsessektoren og i den offentlige kommunikation, at skabe retningslinjer for brugen af engelsk på universiteterne, at udvikle dansk sprogteknologi, at øge brugen af EU's sprotjenester og at give danskerne redskaber til at håndtere en parallelsproglig hverdag i uddannelse og job, bl.a. gennem en national termbank.

Den daværende regering valgte i 2003 at formulere en sprogpolitik og at iværksætte en række initiativer til styrkelse af det danske sprog. I 2004 blev der bevilget midler til en styrkelse af det danske sprog gennem en reorganisering af Dansk Sprognævn, udviklingen af sprogportalen ”sproget.dk” og en øget indsats til at informere om sprog i medierne.

I 2009 blev der bevilget 1 mio. kr. i tre år til at iværksætte en sprogkampagne der skal højne danskernes sproglæde. Kampagnen løber fra efteråret 2009 til maj 2012 og indeholder en lang række underholdende formidlingsaktiviteter der skal få danskerne til at reflektere over deres sprogbrug og sætte fokus på sproglig mangfoldighed og tolerance. Kampagnen, som styres af Dansk Sprognævn i samarbejde med DR, Dansk lærerforeningen og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, har bl.a. budt på en tv-serie om dansk sprog med tilhørende undervisningsmateriale, Retskrivningsordbogen og råd om korrekt dansk på mobile platforme, sprogkonkurrencer, konferencer, sjove sprogtest og aktiviteter i de sociale medier.

Kampagnen er endnu ikke endeligt evalueret, men Sprognævnet kan allerede nu konkludere at det er lykkedes at skabe mere debat og opmærksomhed på sproget igennem de sidste 3 år. Nævnets tilstedeværelse i medierne er øget år for år og ligger p.t. omkring 200 – 250 medieindslag om året. Der bliver ført en livlig sprogdebat i stort set alle medier. Endvidere kan vi konstatere en tydelig stigning i brugen af de netbaserede tjenester som nævnet udbyder. Samlet set har Sprognævnets sproglige tjenester over 9 mio. besøgende om året.

Disse initiativer kan betragtes som en mild form for adfærdsregulering idet man ved at give information om dansk og ved at øge dansk sprogs bevågenhed i den offentlige debat vil bevirke at danskerne fortsat vil være glade for og stolte af deres sprog.

Sprogkampagnen forholder sig ikke til brugen af engelsk ved siden af eller i stedet for dansk.

Den 10. december 2009 besluttede Folketinget at regeringen hvert andet år ”udarbejder en rapport, et sprogbarometer, om udviklingen i undervisningssproget på universiteterne og sammenhængen med arbejdsmarkedet” (V28, 2009). Endvidere skal regeringen: ”undersøge fordele og ulemper, herunder økonomi og admini-

stration, ved etableringen af et nationalt terminologicenter, som kan understøtte udviklingen af fagsprog og sikre videndeling indbyrdes mellem forskningsmiljøer og det omgivende samfund.” (ibid.).

I 2011 udgav Evalueringsinstituttet (EVA) to rapporter om engelsksprogede uddannelser, delvist som opfølgning på beslutningen:

- Engelsksprogede uddannelser: erfaringer fra erhvervsakademi- og professionsuddannelser
- Engelsksproget undervisning på danske kandidatuddannelser.

Nævnet er bekendt med at Universitets- og Bygningsstyrelsen (nu: Styrelsen for Universiteter og Internationalisering) i 2011 har foretaget en spørgeskemaundersøgelse vedr. et nationalt terminologicenter, men der foreligger så vidt vides endnu ingen rapport som opfølgning på Folketingets beslutning fra 10.12.2009.

SPROGNÆVNETS ANBEFALINGER

I diskussionen om sprogpolitik og sproglove bringes ofte mange forskellige temaer i spil: modersmålsundervisning, færdigheder i fremmedsprog, sproglig korrekthed, læse- og skrivefærdigheder, engelsk som undervisningssprog og koncernsprog osv.

Det første der derfor skal afklares når man overvejer at lave en sproglov, er hvad loven i givet fald skal dække: Er det en lov om dansk sprog eller en lov om sprog i Danmark? Ønsker man at bedrive statusplanlægning (dvs. at regulere hvor sproget kan eller skal anvendes), korpusplanlægning (dvs. at regulere hvilke stave- eller udtryksmåder der kan eller skal bruges) eller tilegnelsesplanlægning (dvs. at planlægge tilegnelsen af dansk og andre sprog)? Og hvilken effekt forventer man af de forskellige tiltag? En nærmere redegørelse for de forskellige typer af sproglovgivning der anvendes i Europa samt en generel begrebsafklaring for området kan findes sidst i dette dokument: Bilag 1. Begrebsafklaring og bilag 2. Sproglovgivning i andre lande.

Sprognævnet har først og fremmest viden om dansk sprog, og om hvordan udviklingen i samfundet påvirker sproget. Desuden har vi viden om hvordan dansk bliver påvirket af andre sprog – både af de sprog som tales af de mennesker som bor i landet, og af de sprog som tales i landene omkring os. Sidst men ikke mindst har vi viden om hvordan danskundervisningen bedst kan indrettes for at sikre gode sprogkunderskaber. Derfor kan vi med rimelighed udtale os om både statusplanlægning, korpusplanlægning og tilegnelsesplanlægning.

Sprog er ikke kun et kommunikationsmiddel. Sprog er grundlaget for det at være menneske. Derfor viser vores sprogbrug hvem vi er. Sprog knytter os sammen i et fællesskab i nutid og fortid. Sprog er grundlaget for at vi kan tilegne os viden og videreudvikle, videregive og reflektere over den. Derfor er det ikke ligegyldigt hvilke sprog vi taler, og hvordan vi tilegner os disse sprog.

Ønsket om at alle skal beherske et globalt kontaktsprog, engelsk, skal afstemmes i forhold til behovet for at kunne et samfundsbærende og historiebærende sprog, dansk. Begge sprog opfylder vigtige funktioner. Samtidig er der brug for at mange danskere behersker mere end blot ét fremmedsprog.

Det er en historisk kendsgerning at man har talt dansk i vores egn i mere end 1000 år, og til trods for at andre sprog som latin, tysk og fransk var dominerende i de toneangivende kredse, dvs. kirke, kongehus, adel og administration, blev dansk det bærende sprog i den demokratiske proces der førte til grundloven og den efterfølgende samfundsudvikling til i dag.

For mange borgere i Danmark er dansk det første og eneste sprog og dermed deres eneste mulighed for at deltage i demokratiet og følge med i samfundsdebatten. Der er derfor brug for at understøtte brugen af dansk på alle områder. Hvis der udelukkende bruges andre sprog på et eller flere samfundsområder, kan dette udvikle sig til et demokratisk problem da store grupper af borgere vil blive udelukket fra at deltage i samfundsdebatten.

På uddannelsesområdet har sproget en central betydning i kraft af sin vidensbærende funktion. Valg af sprog er afgørende for hvor godt man tilegner sig ny viden. Man overser let hvilken betydning undervisningen i fag som matematik, historie og geografi har for at udvikle gode udtryksmuligheder på dansk. I disse fag tilegner man sig ikke kun faktuel viden om tal, begivenheder og steder, men også et sprog til at begribe sammenhængen mellem de faktuelle oplysninger, til at analysere og ræsonnere. Underviser man konsekvent i sådanne fag på andre sprog, uden at man samtidig arbejder parallelt med dansk, vil det medføre at eleverne ikke længere vil kunne udtrykke sig ubesværet inden for disse områder på dansk.

Et sprogs status er tæt knyttet til den status dets sprogbrugere har i samfundet. Hvis de toneangivende grupper i et samfund vælger at tale et bestemt sprog, vil dette smitte af på resten af samfundet og medføre en konvergens hen imod det valg som de toneangivende grupper har truffet. Universiteternes valg af fx engelsk som undervisningssprog er derfor ikke blot en praktisk foranstaltning der skal tiltrække flere udenlandske studerende og styrke de danske studerendes engelskkundskaber. Det er samtidig et signal om at dansk har en lavere status end engelsk. Hvis der kommer mange af den slags signaler, kan det medføre at dansk ikke længere bliver taget alvorligt, og at færre vil gøre sig umage for at tale et klart og udtrykfuldt dansk.

Der er derfor i høj grad brug for at se sproglige tiltag både for dansk og fremmedsprogene i en sammenhæng og at undersøge de virkemidler der kan tages i brug hvis man ønsker en anden udvikling.

I det følgende vil vi vurdere den nuværende situation på de vigtigste områder og derefter for hvert enkelt område formulere Sprognævnets anbefalinger. Det drejer sig om:

1. Dansk som undervisningssprog grundskolen og ungdomsuddannelserne
2. Dansk som undervisningssprog på de videregående uddannelser
3. Dansk i forhold til undervisningen i andre sprog
4. Dansk i EU
5. Dansk i det offentlige
6. Dansk sprogteknologi

1. Dansk som undervisningssprog i grundskolen og ungdomsuddannelserne

I dag fremgår det kun implicit af fx folkeskoleloven og gymnasieloven at dansk er undervisningssproget i grundskolen og de gymnasiale uddannelser. Brugen af andre undervisningssprog end dansk kræver en særlig tilladelse. En sådan har i dag kun visse private grundskoler, fx den tyske, den franske og den internationale skole, samt skoler som er knyttet til det tyske mindretal i Sønderjylland. Der er dog fra skoler og forældre i stigende grad ønske om andre undervisningssprog end dansk i folkeskolen, fx engelsk i naturfagene, og der er nu givet dispensation til forsøgsord-

ninger med undervisning i matematik og biologi på engelsk, fx på Købmagergade Skole i Fredericia.

I den seneste rapport om fremmedsprog udarbejdet af en arbejdsgruppe under Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelse (SNV 2011) anbefales det at:

- ”der indføres tidligere sprogstart i form af obligatorisk engelsk fra 1. klassetrin i folkeskolen.”
- ”der etableres forsøg med nye undervisningsformer i fremmedsprog i folkeskolen (...) bl.a. CLIL (Content Language Integrated Learning), dvs. undervisning i et fag – fx naturfag – på et andet sprog end dansk.”
- ”folkeskolerne får mulighed for, på frivillig basis, at oprette udskolingslinjer i 7.-9. klasse, herunder bl.a. en såkaldt international linje, hvor der undervises på engelsk”.

For erhvervsuddannelserne anbefaler rapporten endvidere:

- ”at lærere i erhvervsuddannelserne bør kunne undervise i dele af deres fag på engelsk”.

Hvis arbejdsgruppens anbefalinger følges i den nye nationale strategi for uddannelse i fremmedsprog som er under udarbejdelse, vil der opstå den situation at et andet sprog end dansk gør krav på status som undervisningssprog ikke blot på enkelte specialiserede privatskoler, men generelt i hele folkeskolen og i erhvervsuddannelserne, hvilket kan få vidtrækkende konsekvenser.

Sprognævnets vurdering

Introduktionen af et nyt undervisningssprog (i dette tilfælde engelsk) i folkeskolen og i erhvervsuddannelserne er en meget fundamental ændring i forhold til den måde undervisningen hidtil har foregået på. Det gælder hvad enten man vælger at skifte undervisningssprog i enkelte fag eller i alle fag. I praksis skifter man fra sproget undervisning på modersmålet til undervisning på et fremmedsprog, og det betyder at de lærere som påtager sig opgaven, skal have et godt kendskab til fremmedsprogspædagogik oven i det pågældende fags fagdidaktik som de skal kunne bringe i spil i forhold til både dansk og fremmedsproget. Det er et stort og meget grundlæggende skift i måden at undervise på som i givet fald bør indarbejdes i læreruddannelserne hurtigst muligt, ligesom der skal sørges for efteruddannelse på dette område.

Sprognævnet ser følgende risici:

- Introduktionen af engelsk som undervisningssprog i flere eller alle fag kan medføre at dansk og danskundervisningen bliver taget mindre alvorligt af elever og lærere, og at motivationen til at læse og skrive korrekt dansk falder.
- Introduktionen af engelsk som undervisningssprog i flere eller alle fag kan medføre at eleverne ikke opbygger en tilstrækkelig sikker beherskelse af fagordforrådet på dansk i disse fag, og at de endvidere får vanskeligt ved at formulere

sig sammenhængende om emner som er knyttet til disse fag. Dette kan muligvis modvirkes ved at undervise parallelt, dvs. både på dansk og engelsk og ikke ensidigt på engelsk.

- Introduktionen af engelsk som undervisningssprog i et eller flere fag kan medføre at elevernes færdigheder i dansk bliver forringet, idet der bliver færre muligheder for at opøve færdigheder i dansk inden for de enkelte fagområder. Det er ikke kun i dansktimerne eleverne lærer dansk, de andre fag er med til at styrke elevernes ordforråd og udtryksevne.

For at fagundervisning på engelsk i et, flere eller alle fag skal være vellykket, dvs. at den udvikler elevernes færdigheder på både dansk og engelsk, skal der derfor i undervisningen arbejdes målrettet med begge sprog, fx ved brug af dansksprogede lærebøger når der undervises på engelsk, tematisering af forskelle mellem danske og engelske udtryk, og målrettet træning af ikke blot fagudtryk, men også den måde de anvendes på i sammenhængende tekst. Dette kræver en særlig pædagogisk og sproglig indsigt hos hver enkelt lærer.

Endvidere bør man undgå ensidigt at koncentrere den engelsksprogede undervisning på naturfagene da dette yderligere vil forstærke en nuværende tendens til øget brug af engelske ord og udtryk på dette område og dermed hæmme udviklingen af danske ord. Hvis man vil forsøge sig med engelsk som undervisningssprog i andre fag end engelsk, vil det give bedre mening at eleverne har skiftende fag på hvert klassetrin som bliver undervist på engelsk, så eleverne bliver bekendt med en bred vifte af fagområder på både dansk og engelsk.

For den fortsatte udvikling af dansk som et komplet sprog, dvs. et sprog der kan anvendes på alle områder om alle emner, er det vigtigt at det fagordforråd der opbygges, ikke blot opbygges på fremmedsproget, men også på dansk, idet der ellers er risiko for at eleverne ikke lærer den nødvendige fagterminologi på dansk, og ikke vil blive i stand til at udtrykke sig om faget i en dansk kontekst.

Flere undersøgelser og fx også resultaterne fra de tosprogede skoler viser at en tosproget undervisning kan give gode resultater også i andre fag, fx har den danske Sankt Petri Skole i København i flere år ligget blandt de 10 bedste skoler i landet målt på elevernes resultater fra folkeskolens afgangsprøve. Man bør i den forbindelse dog holde sig for øje at privatskolerne har langt bedre muligheder for at udvælge de bedst egnede elever, og at mange af dem har sproglig opbakning hjemmefra og vokser op i tosprogede familier. Generelt vil mange såkaldt svage elever få problemer hvis undervisning på engelsk indføres overalt. Hvis det indføres som en frivillig ordning, er der risiko for at nogle elever vil søge væk fra deres lokale folkeskole – enten over til en skole som har engelsksproget undervisning, eller over til en som ikke har – der kan altså ske en polarisering af elever med og uden engelsk.

Sprognævnet er bekymret for at introduktionen af engelsk som undervisningssprog i et eller flere fag dels kan medføre en forringelse af elevernes danskundskaber generelt, dels kan medføre at eleverne får sværere ved at udvikle et dækkende og udtryksfuldt dansk i fagundervisningen.

Det danske ordbogsmarked er under pres, og det bliver sværere og sværere at få adgang til opdaterede oplysninger om det danske fagordforråd. Nye kollaborative redskaber til vidensdeling, som fx en flersproglig termbank, må udvikles hvis en flersproget strategi for grundskolen og de gymnasiale uddannelser skal lykkes. Både lærere og elever skal gøres fortrolige med indholdet i termbanken og inddrage den og bidrage til den som en naturlig del af undervisningen. Der findes allerede flere initiativer, fx Sosuordbogen, der går i den retning, og som vil kunne koordineres, styrkes og udbygges hvis der bliver taget et nationalt initiativ til en termbank.

Termbanken var en af de centrale anbefalinger i Sprog til tiden (2008) og et forslag om en national termbank blev efterfølgende forelagt folketinget uden resultat. Behovet er ikke blevet mindre siden.

Sprognævnet anbefaler

- At man i sine bestræbelser på at styrke elevernes færdigheder i engelsk er meget opmærksom på at undervisningen i dansk som modersmål ikke svækkes, og at de andre fags betydning for elevernes evne til at udtrykke sig på dansk ikke undervurderes.
- At der udarbejdes en strategi for styrkelsen af dansk bl.a. med henblik på udviklingen af dansk fagsprog fra 0. klasse til ph.d.-niveau samtidig med en fremtidig strategi for fremmedsprog.
- At der oprettes en flersproglig termbank hvor fagudtryk på dansk og fremmedsprog samt deres definitioner registreres og gøres tilgængelige for alle.

2. Dansk som undervisningssprog på de videregående uddannelser

De seneste undersøgelser viser at tendensen til at fravælge dansk som undervisningssprog på universiteterne fortsætter. Flere end 25 % af alle masteruddannelser bliver udbudt på engelsk, op til 25 % på humaniora, over 25 % på samfundsfag og mere end 50 % på naturvidenskab. Ser man på udviklingen i Danmark i europæisk perspektiv, ligger Danmark på en 2. plads med hensyn til mængden af udbud af engelsksprogede uddannelser på kandidatniveau. Holland ligger på førstepladsen (ELM 2).

Universitets- og Bygningsstyrelsen (nu: Styrelsen for Universiteter og Internationalisering) fik i 2009 til opgave at udarbejde en rapport om universiteternes sprogstrategier, herunder anvendelsen af undervisningssprog på universiteterne. Der skal herefter hvert andet år udarbejdes en rapport om udviklingen i undervisningssproget på universiteterne og sammenhængen med kandidaternes arbejdsmarked.

Evalueringsinstituttet EVA udgav i 2010 en evaluering af den engelsksprogede undervisning på danske kandidatuddannelser (EVA 2010). Heri sammenholdes Universitets- og Bygningsstyrelsens tal fra 2007 blev opgjort i forbindelse med sprogudvalgets rapport fra 2008, med den seneste opgørelse fra 2009. Tallene viser

at udbuddet af engelsksprogede uddannelser på 2 år er øget med 25 %. Fra 154 til 193. Mens naturvidenskab, som udgør den største gruppe, kun står for en beskedent stigning på 13 %, har samfundsvidenskab og de tekniske uddannelser mere end fordoblet antallet af engelske uddannelser, selv humaniora har øget med 25 %.

En vigtig ændring er ifølge rapporten sket i forhold til 2007 med hensyn til parallelt udbud af den samme uddannelse på hhv. dansk og engelsk hvor de danske tilbud er faldet fra 60 til 41, et fald på 32 %. Der er kommet flere engelsksprogede uddannelser til, og antallet af uddannelser som udbydes parallelt på engelsk og dansk, er blevet markant færre. Til gengæld meldes der fra et stort antal uddannelser at de kan udbydes på dansk hvis ingen studerende ønsker undervisningen gennemført på engelsk. Her ser vi en 5-dobling af muligheden for også at undervise på dansk i forhold til 2007. Det er ikke blevet undersøgt systematisk hvor ofte denne mulighed rent faktisk udnyttes. Rapporten referer dog til kilder på DTU som fortæller at et skift til undervisning på dansk kun sker meget sjældent.

Rapporten indeholder endvidere to meget interessante oplysninger om det danske sprogs status på universiteterne og illustrerer de mekanismer der gør sig gældende i forbindelse med internationaliseringen. Ekspertgruppen bag evalueringsrapporten anbefaler bl.a. at dansk helst skal undgås på de engelsksprogede uddannelser. Dvs. de studerende må helst ikke bruge dansk eller danske eksempler, og de må ikke skrive opgaver på dansk. Læreren bør heller ikke acceptere at der af og til bliver talt dansk i undervisningen:

”Ekspertgruppen vurderer dog at det er vigtigt at brugen af dansk begrænses så meget som muligt. Brugen af dansk kan give de danske studerende en fordel i forhold til de internationale studerende, og dermed skaber man ikke lige muligheder for de studerende. Derudover kan det betyde at de danske studerende ikke opnår det optimale udbytte af den engelsksprogede kandidatuddannelse.”
(EVA 2010 s. 45).

Samtidig understreger ekspertgruppen dog vigtigheden af at de studerende tilegner sig den danske terminologi, men henviser til at dette sker på bachelorniveau. Vi ser imidlertid at antallet af BA-uddannelser på engelsk ligeledes er steget, og i Evalueringsinstitutts rapport om engelsksprogede erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser (ENG 2011) understreges vigtigheden af at der på dette niveau arbejdes grundigt med fagsproget.

”Hvis underviserne ikke kan de korrekte termer, kan det medføre at de studerendes faglige læring forringes. Samtidig kan der være et læringspotentiale i at studerende og underviser sammen definerer begreber [på engelsk].”
(ENG 2011 s. 28).

Sprognævnets vurdering

Ligesom for grundskolen og ungdomsuddannelserne gælder det for de videregående uddannelser at der skal gøres en særlig indsats for at sikre at lærere og stude-

rende fortsat kan udtrykke sig på korrekt dansk inden for deres fag. Det fremgår af Evalueringsinstitutets rapporter at man i stigende grad overlader ansvaret for udviklingen af de studerendes fagsprog til det underliggende niveau, i dette tilfælde bachelorniveauet. Her ser man dog ligeledes en stigende tendens til undervisning på engelsk.

Sprognævnet anbefaler

- At især universiteterne fremover gør specifikt rede for hvordan man sikrer udviklingen af det danske fagsprog på de enkelte uddannelser.
- At der ligesom for grundskolen og ungdomsuddannelserne oprettes en flersproget termbank hvor fagudtryk samles, og hvor fx de begreber som defineres i undervisningen på både dansk og engelsk registreres og deles med andre. En flersproget termbank kan uden problemer indeholde fagudtryk på flere niveauer og derfor anvendes på alle uddannelser.
- At der sikres relevante publiceringskanaler til formidling af forskningsresultater på dansk på højt niveau. Det kan fx ske gennem en forøgelse af midlerne til publikationsstøtteordningerne.

3. Dansk i forhold til undervisningen i andre sprog

I oplægget til den nationale strategi for fremmedsprog foreslås det at styrke fremmedsprogene i folkeskolen og i gymnasiet (SNV 2011). Dette sker i lyset af den faldende interesse for fremmedsprog i hele uddannelsessektoren. Strategien indebærer bl.a. at der skal undervises i engelsk allerede fra første klasse, og at der skal laves flere forsøg med engelsk som undervisningssprog. Endvidere skal 2. og 3. fremmedsprog introduceres tidligere end i dag. Med fremmedsprog menes i rapporten de traditionelle europæiske fremmedsprog som engelsk, fransk, tysk, spansk, italiensk og russisk, derudover de klassiske fremmedsprog græsk og latin, samt de nytilkomne fremmedsprog kinesisk, tyrkisk, arabisk og japansk.

Sprognævnets vurdering

De fleste undersøgelser viser at en solid forankring i modersmålet er en forudsætning for at man bliver god til fremmedsprogene. En stærk modersmålsundervisning giver dels en god ballast i form af et veludviklet begrebsapparat, dels generelt en god forståelse for grundlæggende sproglige mekanismer som kan være en støtte når man lærer fremmedsproget. En forstærket indsats for fremmedsprog må ikke medføre at undervisningen i dansk som modersmål bliver svækket.

Sprognævnet ser her en risiko for at nye lovforslag til forbedring af fremmedsprogundervisningen kan komme i konflikt med andre sproglige bestemmelser i lovgivningen fordi de ikke vurderes og koordineres på tværs af institutioner og ministerområder. I afsnittet ”Lovmæssig regulering af sprog i Danmark” (bilag 3) opregner vi en lang række eksempler på love og bekendtgørelser som allerede nu regulerer sprogbrug og sprogtilegnelse. I værste fald kan man komme i en situation

hvor sproglige bestemmelser på forskellige områder kan trække i hver sin retning og derved modarbejde hinanden eller accelerere en uønsket udvikling.

Sprognævnet undrer sig endvidere over at de nordiske sprog især norsk og svensk stort set er fraværende i anbefalingerne fra arbejdsgruppen for uddannelse i fremmedsprog. Flere undersøgelser har vist at sprogforståelsen mellem dansk, norsk og svensk er kraftigt på retur især hos unge. Efter Sprognævnets opfattelse indeholder norsk og svensk et stort uddannelsesmæssigt potentiale, og det bør undersøges hvilken effekt det kunne have at et af de to nabosprog blev det første fremmedsprog de unge møder i skolen.

På grund af den store lighed mellem dansk, norsk og svensk vil eleverne meget hurtigt få en succesoplevelse med et fremmedsprog som samtidig er deres nabosprog, og når de én gang har prøvet at ”knække koden”, vil de have stor glæde af at kunne færdes i nordiske sammenhænge resten af deres liv. En positiv oplevelse med norsk og/eller svensk vil sandsynligvis kunne motivere eleverne til at tilegne sig flere fremmedsprog senere i skoleforløbet.

Sprognævnet anbefaler

- At lovgivning og strategiske tiltag der involverer sproglige forhold, samordnes så de ikke modarbejder hinanden.
- At det undersøges om man kan styrke nabosprogsforståelsen og fremmedsprogsundervisningen ved at inddrage norsk og svensk som optakt til fremmedsprogsundervisningen.

4. Dansk i EU

Et vigtigt område til markering af sprogets status er brugen af sproget ved officielle begivenheder. For mange lande ligger der en vigtig signalværdi i at man taler sit eget sprog i en officiel international sammenhæng, og det at stille oversættere og tolke til rådighed er en måde hvorpå man kan skabe en form for lighed mellem sprogene og dermed staterne, fx i EU.

Allerede i sprogudvalgets rapport Sprog til tiden i 2008 gjorde man i tydelige vendinger opmærksom på at brugen af dansk i officielle sammenhænge i EU var kraftigt på retur, og ved deres besøg i København som optakt til det danske EU-formandskab 2012 gjorde generaldirektørerne for tolkning for hhv. EU-Kommissionen og Europaparlamentet opmærksom på at den danske tolketjeneste bliver lukket hvis der fortsat er så ringe efterspørgsel efter tolkning til og fra dansk.

Kun 3 % af møderne i EU-kommissionen i 2011 foregik med tolkning til eller fra dansk. Til sammenligning foregik 50,2 % af møderne med tolkning til og fra tysk, 14,3 % til og fra nederlandsk og 10 % til og fra portugisisk.

Når det gælder møder i EU's ministerråd i 2011, gør det samme mønster sig gældende. Dansk er det mindst efterspurgte sprog. Kun 25 % af møderne foregår med tolkning til eller fra dansk. Til sammenligning tolkes 59,2 % af møderne til eller fra nederlandsk og 52,2 % til eller fra portugisisk. Svensk kunne tales på 37 % af møderne.

Markant flere embedsmænd og politikere fra Danmark end fra andre lande fravælger tilsyneladende muligheden for tolkning og vælger i stedet at tale engelsk på officielle EU-møder.

Formidling af fremmedsproget indhold på dansk er med til at understøtte det danske sprog. En idiomatisk og korrekt gengivelse på dansk er med til at understøtte brugernes sproglige fundament hvad enten der er tale om en oversat artikel, en bog eller de mange undertekster danskerne dagligt læser på skærmen. Små sprogområder har i dag vanskeligheder med at løfte omkostningerne til oversættelse i privat regi, og oversætterne savner større videndeling om danske fagtermer og om udviklingen af det danske ordforråd. Inden for film- og tv-branchen bliver oversættelserne i stigende grad bestilt uden for landets grænser af distributører der ikke selv taler sproget, og for hvem den danske formidling betyder meget lidt.

Sprognævnets vurdering

Hvis man ønsker at styrke det danske sprogs anseelse og status, bør man insistere på at gøre brug af tolkning og kvalificeret oversættelse der hvor der er mulighed for det.

Sprognævnet anbefaler

- At der gøres en særlig indsats for at bruge dansk i EU hvor det er muligt.
- At der samarbejdes mere om det fagspecifikke ordforråd, fx i form af fælles adgang til en flersproget termbank. EU's oversættere og tolke gør et stort og nytigt arbejde med udviklingen af det danske ordforråd og dannelse af nye termer. Samarbejdet med EU's sprog tjenester bør styrkes mest muligt da mange nye ord bliver dannet når der oversættes fra de andre EU-sprog. En flersproget termbank med tilknytning til EU's termbanker, fx IATE, kunne være med til at sætte dette samarbejde i system.

5. Dansk i det offentlige

Dansk er fortsat det sprog der bruges i domstolene og i den offentlige forvaltning, og rundt omkring gøres der meget for at formidle på et forståeligt og formålstjenligt dansk. Men også det offentlige møder krav om formidling af information på andre sprog end dansk. Først og fremmest indvandrersprogene, men dernæst mødes det offentlige i stigende grad af ønsket om at servicere borgere på engelsk i takt med at engelsktalende arbejdskraft og flere studerende kommer til landet. Offentlige institutioner vil i fremtiden i lige så høj grad som uddannelsessektoren have brug for sprogstrategier og metoder til effektiv formidling på flere sprog.

Endvidere udfordres det offentlige af borgernes forventning om at information bliver formidlet på mange forskellige platforme, dvs. sms, chat, blog, Facebook osv. De nye kommunikationsformer skaber usikkerhed om den korrekte stavning og grammatik, og de offentlige institutioner har en vigtig rolle at spille som stabiliserende faktor i denne sammenhæng. Sprognævnet har i de seneste år især observeret to tendenser som kræver øget opmærksomhed. Den ene er den fortsatte tendens til

at udelade nutids-*r* ved bestemte verber (fx *jeg lære* i stedet for *jeg lærer*), den anden er særskrivning af sammensatte substantiver (fx *internet adgang*, *fremtids visioner* i stedet for *internetadgang* og *fremtidsvisioner*). Mængden af kommunikation som forventes af det offentlige, vil næppe formindskes i de kommende år, mens kravene til et korrekt og forståeligt sprog på ingen måde kan slækkes.

Mange offentlige institutioner ønsker at følge den sproglige mode når de iværksætter informationskampagner og andre aktiviteter med engelske navne og slogans, fx Københavns Kommunes skolemads kampagne ”Eat”. Institutionerne bør nøje overveje om det virkelig er nødvendigt.

Sprognævnets vurdering

Alle befolkningsgrupper og i særdeleshed de unge læser i stigende grad bruger-genereret indhold, og mange flere end før skriver tekster der kan læses af alle. De offentlige institutioner skal i deres kommunikation have særligt fokus på at de bruger et klart, korrekt og formålstjenligt sprog som kan fungere som eksempel til efterfølgelse.

Sprognævnet anbefaler

- At fokus på et korrekt og forståeligt dansk i offentlige institutioner styrkes, fx gennem en målrettet kampagne for godt og klart sprog.
- At der udarbejdes en strategi for flersproglighed for offentlige institutioner.
- At offentlige institutioner støttes i deres arbejde med dansk fagsprog, fx ved at de på lige fod med uddannelsesinstitutionerne får adgang til en national flersproget termbank og får mulighed for at udvikle og dele den offentlige terminologi på deres område.

6. Behovet for dansk sprogteknologi

Blandt de redskaber som kan tages i brug for at ruste danskerne til at fungere i et flersproget samfund, er sprogteknologi. Sprogteknologi omfatter bl.a. talegenkendelse, talesyntese, stave- og grammatikkontrol, maskinoversættelse og intelligent informationssøgning. Der har i de seneste år især været fokus på opbygning af infrastruktur til sprogteknologi, fx ordnet.dk, DanNet DK-CLARIN og i 90'erne initiativerne til udvikling af dansk taleteknologi. Men Danmark halter fortsat bagefter når det gælder udvikling af sprogteknologisk software. Den seneste status over sprogteknologi i Europa udarbejdet af EU-projektet META-net (META 2011) viser at Danmark i de fleste sammenhænge rangerer på en 3.- eller 4.-plads ud af 4 når det gælder tilgængelighed til sprogteknologiske programmer, og at udviklingen inden for dansk sprogteknologi sker meget langsomt.

”Set i lyset af at sprogteknologien spiller en afgørende rolle i bestræbelserne på at beskytte og fremme det danske sprog, peger disse resultater på et stort behov for nye programmer som især fokuserer på udvikling af sprogteknologiske værktøjer og resurser. I modsætning til flere andre nordiske lande, som har fx

ingangsat sprogbankprojekter der omfatter resurser og værktøjer (en BLARK), har sprogteknologisk forskning og udvikling i Danmark i den senere tid været i fuld konkurrence med andre temaer. Så selvom dansk sprogteknologi har oplevet fremgang i de senere år, og selvom dansk erhvervsliv gør fremskridt inden for området, er der en overhængende fare for at det ikke går hurtigt nok. Kun en politisk beslutning vil for alvor kunne sætte skub i udviklingen.”

(META 2011)

Apples nye iPhone4 gør fx brug af dialogsystemet Siri som gør det muligt at betjene telefonen ved hjælp af stemmen. Det er et enestående gennembrud og starten på en udvikling der formentlig vil brede sig til mange andre applikationer ikke mindst inden for det offentlige, fx i ældreplejen og sundhedssektoren. Hvis der ikke iværksættes initiativer til at der udvikles tilsvarende applikationer for dansk, vil der formentlig gå mange år før danskerne kan nyde godt af de nye muligheder. Alternativet er at danskerne går over til at betjene deres mobiltelefoner og andre redskaber på engelsk, hvilket igen er et statustab for dansk.

Sprognævnets vurdering

Det er særdeles bekymrende at Danmark på sprogteknologiområdet har meget få danske aktører. Det betyder at de fleste sprogteknologiske systemer produceres i udlandet og ofte af mennesker som ikke har dansk som hovedsprog. Danmark bør være selvforsynende når det gælder udvikling af de sprogspecifikke sprogteknologiske komponenter, dvs. ordbøger, grammatikker, ordnet, taledata osv.

Sprognævnet anbefaler

- At der satses mere intensivt på udvikling af dansk sprogteknologi, fx i form af erhvervsstøtteordninger og øremærkede midler til sprogteknologisk forskning og infrastruktur.

Politiken 1.11.2011:

" ... i daglig praktisk brug har Siri mange begrænsninger og særligt med det snørklede danske sprog. Det er nødvendigt at tale klart og tydeligt, for med gebrokkent skoleengelsk er det en kamp at kommunikere med telefonen. Her i Danmark kan man ydermere ikke bruge kortdelen, og samtidig er det umuligt for telefonen at forstå endsige udtale de danske navne i ens telefonbog. Og da det ikke er muligt præcist indtale, hvordan man selv udtaler "Børge Jørgensen", så bliver man her nødt til at tilpasse sin udtale af de danske navne, for at Siri forstår kommandoerne. Her falmer magien ved Siri, og talestyringen bliver en sjov, men knap så brugbar gimmick, idet tilpasningen til teknologien går den forkerte vej." (Anmeldelse af Apples nye iPhone4 med dialogsystemet Siri).

SAMMENFATNING

Sprognævnet har i dette notat givet et overblik over udviklingen siden den seneste sprograpport, *Sprog til tiden*, fra 2008. Vi har valgt at fremhæve de områder som vi mener, har størst betydning for planlægningen af dansk sprogs status, korpus og tilegnelse. Nævnets største bekymring på disse områder er fremtiden for dansk fagsprog. Vi anbefaler:

Generelt

- At lovgivning og strategiske tiltag der involverer sproglige forhold, samordnes så de ikke modarbejder hinanden.
- At der regelmæssigt følges op på dansk sprogs status, fx ved at en statusrapport forelægges regeringen og/eller Folketinget med passende intervaller.
- At dansk fagsprog styrkes, fx ved at der oprettes en flersproglig termbank hvor fagudtryk på dansk og fremmedsprog samt deres definitioner registreres og gøres tilgængelige for alle. Undervisere på alle niveauer skal gøres fortrolige med indholdet i termbanken således at de kan inddrage den og bidrage til den som en naturlig del af undervisningen, ligesom den skal kunne anvendes af lægfolk og fagfolk i fx den offentlige forvaltning, i erhvervslivet og i EU's sprog tjenester.

Vedr. dansk som undervisningssprog i grundskolen og ungdomsuddannelserne

- At man i sine bestræbelser på at styrke elevernes færdigheder i engelsk er meget opmærksom på at undervisningen i dansk som modersmål ikke svækkes, og at de andre fags betydning for elevernes evne til at udtrykke sig på dansk ikke undervurderes.
- At der udarbejdes en strategi for styrkelsen af dansk bl.a. med henblik på udviklingen af dansk fagsprog fra 0. klasse til ph.d.-niveau samtidig med en fremtidig strategi for fremmedsprog.

Vedr. dansk som undervisningssprog på de videregående uddannelser

- At især universiteterne fremover gør specifikt rede for hvordan man sikrer udviklingen af det danske fagsprog på de enkelte uddannelser.
- At der sikres relevante publiceringskanaler til formidling af forskningsresultater på dansk på højt niveau.

Vedr. dansk i forhold til undervisningen i andre sprog

- At det undersøges om man kan styrke nabosprogsforståelsen og fremmedsprogsundervisningen ved at inddrage norsk og svensk som optakt til fremmedsprogsundervisningen.

Vedr. dansk i EU

- At der gøres en særlig indsats for at bruge dansk i EU hvor det er muligt
- At der samarbejdes mere om det fagspecifikke ordforråd, fx i form af fælles adgang til en flersproget termbank også for EU's oversættere. Samarbejdet med EU's sprog tjenester bør styrkes mest muligt da mange nye ord bliver dannet når der oversættes fra de andre EU-sprog.

Vedr. dansk i det offentlige

- At fokus på et korrekt og forståeligt dansk i offentlige institutioner styrkes, fx gennem en målrettet kampagne for godt og klart sprog.
- At der udarbejdes en strategi for flersproglighed for offentlige institutioner.
- At offentlige institutioner støttes i deres arbejde med dansk fagsprog, fx ved at de på lige fod med uddannelsesinstitutionerne får adgang til en national flersproget termbank og får mulighed for at udvikle og dele den offentlige terminologi på deres område.

Vedr. dansk sprogteknologi

- At der satses mere intensivt på udvikling af dansk sprogteknologi, fx i form af erhvervsstøtteordninger og øremærkede midler til sprogteknologisk forskning og infrastruktur.

En samlet oversigt over mulige virkemidler der kan fremme den ønskede udvikling, fx lovgivningstiltag, oplysning, incitamenter og praktiske redskaber, fremgår af bilag 4.

Bilag 1 Begrebsafklaring

Begreberne sprogpolitik og sprogplanlægning betegner to processer der begge tager deres udgangspunkt i et ønske om at bevare eller ændre et sprogligt forhold. Forskellen på de to begreber er at sprogpolitik vedrører de overordnede mål for sprogbrugen, fx at alle skal beherske både dansk og engelsk, at alle skal have lov til at udvikle færdigheder i deres modersmål, at der skal tages særlige hensyn til særlige minoritetssprog som fx tysk i grænseområdet og tegnsprog. Sprogplanlægning vedrører de måder hvorpå denne beslutning føres ud i livet, fx en evt. lovgivning der regulerer borgernes sproglige adfærd, fx ved at fastlægge at offentlige institutioner skal give informationer på dansk og engelsk, at der skal gives offentlig støtte til modersmålsundervisning i andre sprog end dansk, og at tegnsprog anerkendes som officielt sprog med de rettigheder der er knyttet til denne status.

Sprogplanlægning dækker tre forskellige områder som i et vist omfang påvirker hinanden, nemlig statusplanlægning, korpusplanlægning og tilegnelsesplanlægning.

- Statusplanlægning handler om sprogenes status, dvs. hvilke sprog der skal være hovedsprog i et land, i hvilke samfundsmæssige sammenhænge sprogene kan anvendes, og hvordan deres brugere er stillet i sammenligning med brugere af andre sprog. Fx har et sprog som dansk hidtil kunnet anvendes i alle sammenhænge, men hvis engelsk er undervisningssprog på fx et stort antal kandidatuddannelser på landets universiteter eller i naturfagene i mange folkeskoler, mister dansk et statusområde, eller et domæne om man vil.
- Korpusplanlægning handler om ændringer i sprogets form (korpus), dvs. hvordan sprogets ordforråd, bøjningssystem, syntaks osv. fastlægges eller kodificeres. Hvis der udpeges en bestemt institution til at fastlægge retskrivningen, som fx Dansk Sprognævn, hvis statsministeriet udsender et cirkulære om at man skal udtrykke sig kønsneutralt i tekster fra det offentlige, eller hvis en offentlig institution eller virksomhed fastlægger de ord og udtryk man officielt må bruge i bestemte sammenhænge, fx KL's og Digitaliseringsstyrelsens fællesoffentlige forretningsreferencemodel FORM, er der tale om korpusplanlægning.
- Tilegnelsesplanlægning har med sprogbrugernes tilegnelse af sproget at gøre, fx om man begynder med at arbejde med sproglig opmærksomhed allerede i børnehaven, eller hvordan man organiserer danskeres, indvandreres og flygtninges tilegnelse af dansk i hele uddannelsessystemet.

Mange forskere mener at status- og korpusplanlægning ikke kan skilles ad da ændringer i et sprogs status kan medføre ændringer i dets struktur. Et eksempel på at de to former for sprogplanlægning ofte diskuteres sammen, er at nogle sprogforskere har talt om det u hensigtsmæssige i at fagtermer kun eksisterer i engelsk form

og ikke oversættes til dansk (korpusplanlægning), og mener at denne udvikling forstærkes af at engelsk bruges som undervisningssprog i stedet for dansk (statusplanlægning).

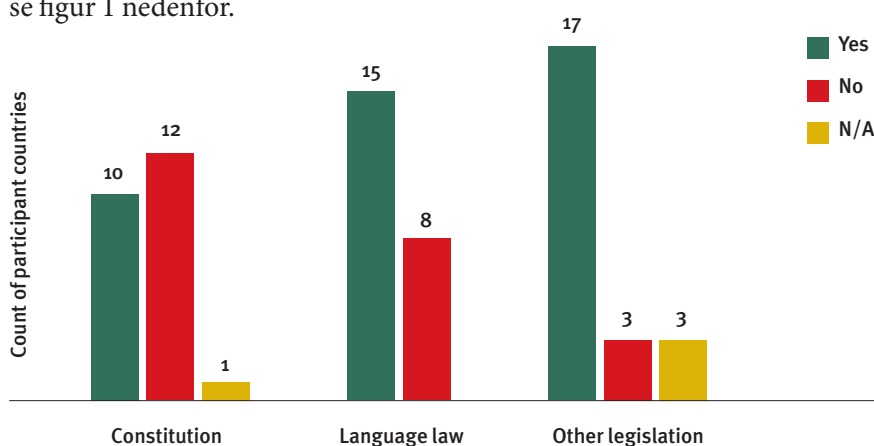
Bilag 2

Eksempler på lovmæssig regulering af sproglige forhold i andre lande

Den lovmæssige regulering af sproglige forhold er meget udbredt. Der reguleres typisk på 3 niveauer: Forfatningsniveau, overordnet lov, dvs. en overordnet sproglov der regulerer håndtering af sproglige bestemmelser i andre love, og underordnet lov, dvs. sproglige bestemmelser formuleres som dele af anden lovgivning eller i form af bekendtgørelser.

På verdensplan opregner UNESCO 173 lande som har bestemmelser om sprog i deres forfatninger (UNESCO, 2003).

I Europa har European Language Monitor i 2010 og 2011 (ELM 2 2011) indsamlet oplysninger om landenes lovgivningspraksis på sprogområdet der viser at lidt over halvdelen af de lande der indgik i undersøgelsen, ikke har bestemmelser om sprog på forfatningsniveau, 1/3 har ingen bestemmelser på overordnet lovniveau, men stort set alle har sproglige bestemmelser som en del af anden lovgivning, se figur 1 nedenfor.



Figur 1:
Fordeling af 23 europæiske lande med hensyn til om der findes bestemmelser om sproglige forhold i forfatningen (Constitution), i en sproglov (Language law) eller som en del af anden lovgivning (Other legislation). (N/A står for "no answer").

Sproglovgivningen regulerer typisk 4 grundlæggende rettigheder. De to af dem tager udgangspunkt i menneskerettighederne: 1. retten til frit at benytte sit eget sprog (afledt af retten til ytringsfrihed), og 2. retten til at bevare sin sproglige identitet og kultur (afledt af retten til privatlivets fred). De to andre er mere vidtgående og stiller krav til staten: 3. retten til at blive uddannet i brugen af sit eget sprog, og 4. retten til at bruge sit eget sprog i kontakt med myndighederne (Arzoz 2007).

Formulering af sproglige rettigheder kan have til formål at genskabe borgernes og omverdenens tillid til staten efter en statsdannelse eller statsgendannelse som vi fx har set det i de østeuropæiske lande. Et andet formål kan være at fastholde den interne politiske stabilitet, fx i lande som Schweiz, Canada, Finland og Belgien hvor forskellige befolkningsgrupper har hver sit sprog.

Et tredje formål kan være at sikre international stabilitet i grænseområderne. Således har vi fx i Danmark bestemmelser der sikrer de sproglige rettigheder for det tyske mindretal i Danmark (Kbh.-Bonn 1955).

Et fjerde formål er beskyttelse af lokalt forankrede sproglige minoriteter eller minoriteter som på forskellig vis er opstået gennem indvandring. Ud fra dette formål er fx samisk, finsk, meänkieli (tornedalsfinsk), romani og jiddisch beskyttet af den svenske sproglov.

Grønlandsk er sikret gennem selvstyrelovgivningen, og færøsk er sikret gennem hjemmestyrelsen, som dog samtidigt stiller krav om at man også skal lære dansk, og i kraft af rigsfællesskabet og den nordiske sprogkonvention er der en forventning om at man skal kunne henvende sig til grønlandske og færøske myndigheder på dansk. Grønland har siden 2010 haft en lov om sprogpolitik. Grønland er på vej med en revision af denne lov der i højere grad skal lægge vægt på at grønlandsk er landets første officielle sprog, og skal påbyde brugen af grønlandsk i en række sammenhænge.

Heller ikke på Island havde man indtil 2011 en egentlig lovmæssig forankring af nationalsproget, og dette til trods for at islændingene er kendt for at arbejde meget intensivt med at udvikle deres sprog. Som i Danmark tog man nationalsproget for givet – det har været så klar en selvfølge efter selvstændigheden at hovedsproget er islandsk, at man ikke har tænkt på at formulere det i en lovtæst. Men nu findes der altså også en islandsk sproglov. Sprogloven indebærer bl.a. at staten og kommunerne er ansvarlige for at det islandske sprog bliver brugt og bevaret. Samtidig skal myndighederne være med til at udvikle nye islandske ord. Loven indeholder endvidere mange bestemmelser der skal sikre den fortsatte udvikling af islandsk tegnsprog.

I lyset af globaliseringen og det engelske sprogs fremmarch på stort set alle områder i verden ser vi en stigende interesse for også at sikre de store gamle nationalsprog. EU arbejder målrettet på at opfylde målsætningen om at alle EU-borgere skal lære mindst to fremmedsprog ud over deres eget modersmål. Bevarelsen af de nordiske sprog som samfundsbærende sprog er blevet et centralt tema i den nordiske sprogdeklaration (Anp 2007). Danmark har tiltrådt deklARATIONEN, og i Nordisk Råd er man nu i gang med at følge op på deklARATIONEN. Nordisk Råd satser bl.a. på at styrke nabosprogsforståelsen mellem de nordiske sprog og dermed styrke samhørigheden og det nordiske fællesskab.

Interessen for de enkelte landes sproglige organisering har været stigende i de seneste år. På europæisk plan er ikke mindre end 3 undersøgelser i gang af de sproglige forhold i de enkelte lande:

- EFNIL's sprogbarometer European Language Monitor (ELM 2), som er en kortlægning af sproglovgivning og modersmålenes, minoritetssprogenes, nabosprogenes og fremmedsprogenes status i skole, højere uddannelse, erhvervsliv og kultur.

- EU-projektet Language Rich Europe (LRE 2012), som også ser på sprogenes status, men fra en flersproglig vinkel. Her er formålet bl.a. at måle hvor godt landene lever op til EU's målsætning om at hver borger skal kunne mindst 3 sprog: modersmålet og to fremmedsprog.
- EU-projektet META-net (META 2011) som har til formål at kortlægge den sprogteknologiske situation i de europæiske lande.

Endvidere er der i 2011 kommet en udgave af Eurobarometer som kortlægger EU-borgernes sprogpræferencer når de bruger internettet.

Konklusion

Der anvendes normalt 3 overordnede muligheder for regulering af sproglige forhold ved lov:

- Regulering i konstitutionen, dvs. grundloven
- En overordnet sproglov (rammelov)
- Sproglige bestemmelser i andre love og cirkulærer.

At der ikke foretages nogen lovmæssig regulering, den såkaldte laissez-faire-politik, er også en form for planlægning. Det svarer til en beslutning om at lade sprogbrugerne og de magtforhold der påvirker deres adfærd, styre udviklingen.

Endvidere er der den mulighed at forsøge at påvirke udviklingen på anden vis, fx gennem henstillinger og kampagner der forsøger at påvirke folks holdninger og adfærd. Det er den strategi der er anvendt med regeringens sprogkampagne fra 2009.

Bilag 3

Eksempler på lovmæssig regulering af sprog i Danmark

Der findes ikke en lovmæssig regulering af sprogbrugen på konstitutionsniveau idet sprog ikke nævnes i grundloven. Der findes heller ikke nogen overordnet sproglov. Derimod findes der en række sproglige bestemmelser i andre love og cirkulærer som regulerer status, korpus og tilegnelse.

Eksempler på lovgivning som overvejende indeholder tilegnelsesplanlægning

- Lov om folkeskolen (LBK nr. 998 af 16. august 2010) bl.a. § 5 stk. 3, § 5 stk. 5, § 5 stk 8, § 11
- Lov om friskoler og private grundskoler m.m. (LBK nr. 755 af 24. juni 2010) bl.a. § 11, § 15a, § 6 og § 9c
- Lov om den almene voksenuddannelse
- Valgfagsbekendtgørelsen for de gymnasiale uddannelser
- Lov om læreruddannelsen
- Dagtilbudsloven (lov nr. 630 af 11. juni 2010 plus en tilføjelse fra 29. marts 2011) især § 11 og § 12
- Integrationsloven (LBK 1593 af 14. december 2007)

- Danskuddannelsesloven (lov nr. 1010 af 16. august 2010 og BEK nr. 831 af 24. juni 2010).

Eksempler på lovgivning som overvejende indeholder korpusplanlægning:

- Lov om dansk retskrivning (offentlige institutioner skal følge den retskrivning som fastlægges af Dansk Sprognævn)
- Lov om Dansk Sprognævn og bekendtgørelse om Dansk Sprognævn (om Dansk Sprognævnns organisering og opgaver)
- Undervisningsministeriet (bekendtgørelse af 14. august 1978 om danske stednavne)
- Varemærkeloven LBK nr. 109 af 24/01/2012
- Navneloven LBK nr. 392 af 01/05/2012
- Statsministeriets cirkulære CIS nr. 9000 af 05/12/1980 om kønsneutrale betegnelser
- Statsministeriets cirkulære CIS nr. 9003 af 12/11/1998 om initiativer til forbedring af lovkvalitet
- Statsministeriets cirkulære CIR nr. 159 af 16/09/1998 om bemærkninger til lovforslag og andre regeringsforslag og om fremgangsmåden ved udarbejdelse af lovforslag, redegørelser, administrative forskrifter m.v.
- Indenrigsministeriet (forvaltningsloven: krav om klart og forståeligt sprog)
- Videnskabsministeriet (universitetsloven: krav om formidling til den danske offentlighed).

Eksempler på lovgivning som overvejende indeholder statusplanlægning

- Socialministeriet (rettigheder for tegnsprogsbrugere)
- Justitsministeriet (retsplejeloven: domstolenes sprog er dansk, ret til tolkning)
- Kulturministeriet (oversættelsesstøtte)
- Nordisk Sprogkonvention (retten til at bruge sit eget nordiske sprog i kontakt med myndigheder i andre nordiske lande).

Visse steder kan bestemmelser om sprogbrugen kun indirekte udledes, fx er der ingen bestemmelser om at undervisningssproget i folkeskolen er dansk, men i lov om frie grundskoler står der at man kun med særlig tilladelse kan bruge et andet undervisningssprog end dansk.

Bilag 4

Virkemidler

Ønsker man at påvirke den sproglige udvikling i et givet sprogsamfund i en bestemt retning, har man en række virkemidler til rådighed. Vi har opdelt dem i 4 hovedgrupper: 1. lovgivning, 2. oplysning og inspiration, 3. incitament og 4. redskaber.

Virkemidlerne fokuserer udelukkende på mulighederne for at styrke dansk sprog.

Lovgivning

Som det fremgår ovenfor af bilag 2, er det normalt i andre lande at regulere sproglige forhold i forfatningen eller ved en overordnet sproglov. Danmark har hidtil været tilbageholdende på dette område fordi det er uklart dels hvilke områder og personer man kan pålægge at forholde sig sprogligt på bestemte måder, dels fordi det er usikkert hvilke sanktioner der kan bringes i anvendelse ved overtrædelse af lovens bestemmelser.

I stedet for i en overordnet lov reguleres sproglige forhold i Danmark som en del af anden lovgivning (se bilag 3 ovenfor), og man kan derfor ikke være sikker på at der sker en sammentænkning af de spredte bestemmelser ud fra en egentlig sprogpolitik, jf. Sprognævnets anbefaling ovenfor s. 13.

Idet lovgivning effektivt kan fremkalde ønskede adfærdsændringer, kan man fx tænke på flg.:

- Krav om at bestemte fag i en uddannelse skal udbydes på dansk
Effekt: styrket status og udvikling af sprogets korpus samt bedre sprogtilegnelse
- Krav om at udenlandske lærere og studerende skal lære dansk
Effekt: styrket status, samt bedre sprogtilegnelse
- Krav til offentlige institutioners kommunikation på dansk og andre sprog, fx om parallelle danske og engelske websider og ikke udelukkende enten engelske eller danske sider
Effekt: styrket status og udvikling af sprogets korpus
- Krav om at danskere skal tale mere dansk i EU
Effekt: styrket status og udvikling af sprogets korpus, styrket sproglig loyalitet generelt
- Krav om at der skal forefindes danske programmer og danske grænseflader til computere der skal bruges i skoler og offentlige institutioner
Effekt: styrket status og udvikling af sprogets korpus samt bedre sprogtilegnelse.

Oplysning

Oplysningsaktiviteter, fx sprogkampagner som den der lige er blevet afsluttet, kan sætte fokus på et eller flere sproglige problemfelter, bevidstgøre om sproglige forhold og til en vis grad fremkalde holdningsændringer. Kampagneformen er velegnet til at give inspiration til større refleksion hos den enkelte og til at gøre tingene på en ny måde og derigennem langsomt fremkalde varige forandringer. Dansk Sprognævn har indhentet værdifulde erfaringer gennem afviklingen af sprogkampagnen Gang i sproget. De kan fx udnyttes som følger:

- En ny sprogkampagne, fx med særligt fokus på korrekt og forståeligt dansk
Effekt: Det vil kunne fastholde interessen for dansk og styrke sprogets status

- Intensiveret oplysning om hvordan man kan arbejde effektivt med dansk parallelt med andre sprog, fx oplysning om oversættelsesværktøjer, tolkningsmuligheder, flersproglige websider og om mulighederne for at bruge danske bogstaver i fx websidenavne

Effekt: Det vil styrke sprogets status da dansk vil være til stede samtidig med fremmedsprogene, men især vil det udvikle korpus da dansk netop her vil blive brugt hvor det normalt bliver valgt fra.

Incitament

Der har i de senere år været megen opmærksomhed omkring præmier og konkurrencer. Denne type indsats kan samlet karakteriseres som det modsatte af lovkrav, nemlig incitament. Som incitament kan typisk nævnes fx præmiering af undervisningsmateriale, særlige begunstigelser til individer der 'gør det rigtige', eller direkte støtte, fx publiceringsstøtte. Incitament retter sig typisk imod den enkelte eller mod grupper og er egnet til at modificere folks adfærd i hvert fald så længe der stilles en belønning i udsigt. Man kan også modificere incitamentsstrukturer som formodes at have skadelige virkninger. Det skete fx da man i 2009 modificerede det bibliometriske forskningssystem så det ikke udelukkende belønnede forskere der publicerer på engelsk. Blandt incitament kan man fx nævne:

- Belønning af gode undervisningsforløb på dansk
Effekt: gennem synliggørelse fås styrket status og bedre sprogtilegnelse
- Støtte til dansk undervisningsmateriale
Effekt: flere muligheder giver styrket status og bedre sprogtilegnelse
- Støtte til danske publikationer
Effekt: styrket status og udvikling af korpus især inden for de områder man vælger at støtte
- Støtte til parallelsprogligt undervisningsmateriale
Effekt: styrket status og udvikling af korpus, nye muligheder for udenlandske arbejdssøgende for at lære dansk via et andet fremmedsprog
- Ekstra bevillinger hvis universiteterne kan dokumentere at de arbejder aktivt for at udvikle dansk fagsprog eller arbejder parallelsprogligt
Effekt: styrket status og udvikling af korpus, modifikation af internationaliseringens ensrettende virkninger.

Redskaber

Redskaber, som fx at der stilles en national termbank til rådighed for fagmiljøerne, eller at der udvikles en egentlig parallelsprogpædagogik, kræver typisk resurser til forskning og udvikling. Redskaber kan generelt støtte ildsjæle og engagerede fagfolk der ønsker at arbejde hen imod en god balance mellem dansk og fremmed-

sprog. De gør det også muligt for uddannelsesinstitutioner og andre at samles om nationale strategiske tiltag som effektivt kan fremkalde koordinerede adfærdsændringer. Blandt de vigtigste redskaber der nu savnes, kan nævnes:

- **Udvikling af en samlet sprogstrategi for dansk og fremmedsprog**
Effekt: styrket status og udvikling af korpus samt bedre sprogtilegnelse gennem klarere tilrettelæggelse af undervisningstiltag der involverer sprogindlæring
- **Udvikling af metoder til håndtering af parallelsproglig undervisning**
Effekt: udvikling af korpus samt bedre sprogtilegnelse gennem didaktisk nytænkning
- **Efteruddannelse af lærere til at håndtere parallelsproglig undervisning**
Effekt: udvikling af korpus samt bedre sprogtilegnelse gennem kompetenceløft for underviserne
- **Undersøgelse af nabosprogsundervisningens betydning for tilegnelsen af fremmedsprog**
Effekt: udvikling af korpus samt bedre sprogtilegnelse gennem en præcis indsats på to områder på én gang
- **Udvikling af en national termbank**
Effekt: udvikling af korpus samt bedre sprogtilegnelse ved at stille et helt nyt værktøj til rådighed for flere sektorer og stimulere tværgående samarbejde
- **Udvikling af flere sprogteknologiske værktøjer der kan støtte brugen af dansk og andre sprog parallelt**
Effekt: styrket status og udvikling af korpus gennem fornyelse af selve tilgangen til sproglig viden
- **Regelmæssig opfølgning på dansk sprogs status, fx ved at en statusrapport forelægges regeringen og/eller Folketinget med passende intervaller**
Effekt: styrket status og løbende kontrol med effekten af de valgte virkemidler.

LITTERATURHENVISNINGER

- Anp, 2007: Deklaration om nordisk sprogpolitik: 746, Nordisk Ministerråd, København.
- Arzoz, Xabier, 2007: "The Nature of Language Rights". I: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 2.
- V28, 2009: Beslutningsforslag V28, 10.12.2009. Folketinget. København.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. TemaNord:573. Nordisk Ministerråd. København.
- ELM 1, 2003: <http://www.efnil.org/projects/elm>.
- ELM 2, 2011: European Language Monitor 2: <http://www.europeanlanguagemonitor.org/>.
- ENG, 2011: Engelsksprogede uddannelser. Erfaringer fra erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut.
- EVA, 2010: Engelsksproget undervisning på danske kandidatuddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut.
- Flash EB No 313 – User language preferences online (august 2011).
- Kbh.-Bonn, 1955: *København-Bonn-erklæringerne. Bekendtgørelse angående det tyske mindretals almindelige rettigheder*. Tiltrådt af folketinget 19. april 1955.
- LRE 2011. Language Rich Europe. <Http://languagerichblog.eu>
- META, 2011: META-net whitepapers. <Http://www.metanet.eu/whitepapers>
- MM, 2008: *Mål og mening Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Tilråding frå Kultur- og kyrkjedepartementet av 27. juni, godkjend i statsråd same dagen. (Regjeringa Stoltenberg II) St.meld. nr. 35 (2007–2008). Oslo.
- SNV, 2011: Sprog er nøglen til verden – Anbefalinger fra arbejdsgruppen for uddannelse i fremmedsprog. <Http://fivu.dk/publikationer/2011/sprog-er-noeglen-til-verden/sprog-er-noeglen-til-verden.pdf>.
- Sprogpolitisk redegørelse, 2004: Kulturministeriet. <Www.kum.dk>.
- ST, 2008: *Sprog til Tiden. Rapport fra sprogudvalget*. Kulturministeriet. København.
- UNESCO, 2001: *Universal Declaration on Cultural Diversity*. November 2001. <Http://www.unhcr.org/refworld/docid/435cbcd64.html>.
- UNESCO, 2003: *UNESCO's MOST Programme – Linguistic rights*. <Http://www.unesco.org/most/ln2nat.htm>.